

AGAINST VIOLENT EXTREMISM

Jihad. Kriminalomsorgen ble for alvor trukket inn i terrorismens alder i forbindelse med terrorplanleggingssaken i juli 2010 mot danske Jyllands-Posten og karikaturtegneren Kurt Westergaard, så med bombeattentatet mot regjeringskvartalet og massakren på Utøya 22. juli 2011.

Norge er ikke sidestilt med andre europeiske land. Storbritannia, Frankrike, Spania, Italia eller Tyskland rammes hyppigere av ulike typer terrorisme, samtidig som ekstreme ideologier og grupper flourerer. Eksempelvis har Storbritannia bare i år hatt tre store terrorrettssaker, som resulterte i at 18 personer tilsammen fikk 150 års fengsel. Men noe er likevel endret i vårt kongerike. Før 2010 satt det ingen innsatt i fengsel som var dømt for terrorisme. I dag er to innsatte dømt for terror. En av dem vil

Forslagene åpner for at grove terrorhandlinger begått med forsett får en strafferamme på inntil 30 år og ikke kan foreldes. Det å motta opplæring i metoder og teknikker som er egnet til å utføre terrorhandlinger, å gjøre forberedelser til terrorhandlinger eller å delta i terrororganisasjon blir også straffbart. Det er dermed lite som tyder på at terrorisme og ekstreme ideologier er et midlertidig problem. Tvert imot kan de komme til bli en større del av tilsattes hverdagsutfordringer. For å lykkes med disse trenger man en helhetlig plan og mer ressurser.

Nøytralisering og forebygging

I fengsler handler ekstreme ideologier og terrorme først og fremst om hvordan to grupper innsatte håndteres. Den første består av individer

Hva kan gjøres med voldelige ekstremister?

Av Franck Orban,

Førsteamanuensis og forsker ved Kriminalomsorgens utdanningssenter (KRUS)

I januar i år deltok justis- og beredskapsministeren på en EU-konferanse i Brussel om bekjempelsen av radikaliserings og voldelig ekstremisme. Omtrent samtidig presenterte regjeringen en oppdatering av handlingsplanen mot radikaliserings og voldelig ekstremisme, som ble utgitt i desember 2010. For kriminalomsorgen, som er involvert i dette helhetlige forebyggingsarbeid, handler det i stor grad om hvordan fengsler og friomsorgen kan bidra til å håndtere voldelige ekstremister i fengsel, redusere faren for radikaliserings og sørge for at innsatte ikke blir mer ekstreme og voldelige når de løslates.

Gammelt og nytt

Ekstreme ideologier som forkynner vold er ikke

legge beslag på betydelige ressurser fra kriminalomsorgen i lang tid fremover. Det er også tegn på at religion og ekstreme ideologier i større grad enn tidligere kan fungere som identitetsmarkør og skalkeskjul for gjeng- og organisert virksomhet. Det finnes altså en risiko for at noen fengsler blir springbrett for rekruttering i kriminelle og ekstremistiske miljøer. I desember 2010 oppfordret regjeringen kriminalomsorgen til å redusere faren for radikaliserings i fengsel. Tragedien som fant sted 22/7 og PSTs trusselvurderinger tydeliggjør en slik oppfordring. Nye utvidelser av terrorlovverket, som innebærer at flere handlinger knyttes opp mot terrorisme og kriminaliseres, vil også kunne resultere i at flere med ekstrem ideologi og vilje til bruke vold fengsles. I 2008 ble det gjort straffbart å rekruttere noen til terrorhandlinger, å gi opplæring i terrormetoder og offentlig å oppfordre til terrorhandlinger. Etter 22. juli 2011 har det kommet nye forslag, bl.a. rettet mot ensomme terrorister og "reiseterroriste" som mottar opplæring i utlandet.

som er mistenkt eller dømt for terrorhandlinger, eller som sitter inne for annen type kriminalitet, og som forkynner ekstreme ideologier og vold. Den andre består av innsatte som i utgangspunktet kan være småkriminelle uten kobling til ekstreme grupper eller ekstrem ideologi, og som kan komme i kontakt med individer fra første gruppe (eller eventuelt bli radikaliserings gjennom kontakt med besøkende). Disse har ofte en livshistorie som gjør dem sårbare for påvirkning og lettsalgbare løsninger.

Disse to grupper håndteres ulikt. Med tanke på første gruppe brukes gjerne nøytraliseringssgrep. Disse sørger for at rømning og planlegging av voldshandlinger (eller øvrig kriminalitet) avverges og at innsatte eller ansatte ikke blir manipulert.

I landene som har voldelige ekstremister handler ofte debatten om hvordan disse best kan nøytraliseres. Man kan velge å samle flere individer på én avdeling eller én anstalt skjermes fra andre innsatte

(konsentrasjon), tillate kontakt mellom dem og andre innsatte på ett sted eller flytte på dem rundt omkring i fengselssystemet (spredning) eller holde dem atskilt fra andre innsatte og likesinnede på én-manns celle (isolasjon). Ingen løsning er perfekt, og alle byr på potensielle skader. Brev- og kommunikasjonskontroll er også et område av særdeles viktig betydning. Etterdønningene av 22/7 avdekket et behov for oppgradering av regelverket. KSFs rundskriv fra august 2012 ga en rekke presiseringer om rettigheter og begrensninger i forbindelse med postsendinger. Utsending eller utlevering kan nektes, eller innholdet kan sladdes, hvis det foreligger mistanke om planlegging eller gjennomføring av straffbare handlinger, eller av handlinger som vil forstyrre ro, orden og sikkerhet. Denne type inkeepasitering er mer immateriell enn materiell og sikter bl.a. til at ekstremistisk materiale som er skadelig for individ, gruppe og samfunn ikke slipper til fengsel, blomstrer opp der eller kommer ut av fengsel.

Med tanke på innsatte fra andre grupper bruker man heller forebyggingsarbeid. En god strategi vil sørgе for at møtet mellom innsatte og ekstreme ideologier ikke finner sted og at vedkommende ikke blir radikalisert. Forskningen viser at innsatte kan påvirkes ideologisk i spesielt tre tilfeller. Det første, og kanskje viktigste, er når fengselsforhold forsterker belastningen ved fengselsoppholdet, som i sin tur fører til motreaksjoner fra innsatte, hvorav radikalisering er én opsjon blant flere. Eksempler på slike forhold er uverdige boforhold, overfylte fengsler, kronisk underbemanning, lavt aktivitetsnivå, svakt rehabiliteringstilbud, overdrevet maktbruk av tilsatte og sviktende sikkerhets- og kontrollrutiner. Påvirkningen av ekstrem ideologi eller et ekstremt syn på religion vil blant de som ikke er radikalisert fra før, kunne medføre endring av atferd. Denne atferden vil imidlertid være situasjonsbetinget og kortvarig. Den vil ofte kunne opphøre ved løslatelse. I noen få tilfeller vil en slik endring likevel gå dypere og legge grunnlaget for videre radikalisering etter fengsel. Fengsler kan også være arenaer hvor ekstremister og andre innsatte kan møtes og knytte bånd. En slik kontakt kan, dersom den ikke hindres eller styres, produsere nye ekstremister mot fengsels vilje. Dette er en kjent problemstilling i land som Frankrike, Storbritannia eller Spania, hvor tvisomme predikanter får utfolde seg nærmest i full frihet med andre innsatte. Til slutt kan fengsler

selv inngå i ekstremistiske gruppers strategi. Et fengselsopphold gir økt status internt og eksternt i en slik gruppe og kan brukes til flere formål: studiefordypning, ideologispredning, planlegging av kriminalitet, nettverksbygging og rekruttering av nye medlemmer. Breiviks kompendium, som kan sees som et speilbilde av al-Qaidas metoder og ideologi, beskriver konkrete hva et fengselsopphold skal brukes til.

En god forebyggingsstrategi vil innebære at man finner den rette balansen mellom sikkerhets- og rehabiliterings hensyn. Klarer man å dempe belastninger knyttet til fengsling, svekkes noe av grunnlaget for radikalisering. Humane krav til fengsler, høy yrkesetikk, nære og meningsfulle rehabiliteringstilbud, tilpasset etisk, religiøs og faglig veiledning for innsatte, er sentrale verktøy for å lykkes. En reell kompetanseheving for tilsatte på områder som kulturforståelse, ekstreme ideologier og religion kan også anses som et sentralt ledd i en slik strategi.

En slik allmenn form for forebygging hindrer ikke at det settes inn mer individuell tilrettelegging og oppfølging som kan sikre at innsatte som er identifisert som sårbare ikke overlates til seg selv og blir fanget opp av vennligsinnete og trøstende ekstremister. En slik strategi er ikke uten videre lett å implementere i dagens fengsler, der tilsatte må forholde seg til et stigende konfliktnivå, en økende fangepopulasjon og flere kulturer, språk og verdsett.

Kan voldelige ekstremister rehabiliteres?

Bevisstheten rundt terrorisme og radikaliseringsfare har økt i kriminalomsorgen i lys av erfaringene som er gjort de siste årene og av utfordringene tilsatte i fengslene møter hver dag. Men er det nok på lengre sikt? Skal vi vente og håpe på at problemet forsvinner av seg selv eller foreta noen proaktive grep? Vi bør faktisk ikke undervurdere eller avfeie muligheten for at det norske samfunnet – i likhet med det som skjer rundt omkring i Europa –, blir kulturelt mer polarisert og sosialt mer fragmentert. Lettforståelige ideologiske pakkeløsninger vil da kunne virke tiltrekkende for flere.

Hvordan norsk utenrikspolitikk vil tolkes i utlandet og på hjemmebanen er også en kilde til bekymring. Debatten rundt Profetens Ummah viste at inn- og utenrikspolitikk ikke er løsrevet fra hverandre. Interne og eksterne utviklingstrender vil kunne føre til

at flere individer blir dømt for ideologisk motivert vold i fremtiden. Bekreftes en slik utvikling, vil man trenge en styrking av tiltak både i fengsler og i friomsorgen med tanke på håndtering av innsatte ved innsettelse, i varetekt og under soning og etter løslatelse. Og her er et spørsmål spesielt viktig: bør arbeidet med terrorister og voldelige ekstremister kun handle om nøytralisering og forebygging? Eller burde hensynet til samfunnsikkerhet også tilsa at de som er dømt for voldelig ekstremisme, samt de som dessverre blir radikalisert i fengsel, ikke blir mer ekstreme når de kommer ut? Det finnes flere eksempler på at innsatte som var småkriminelle uten bånd til voldelig ekstremisme før fengsling, ble radikalisert under soning og ble involvert i ideologisk vold etter løslatelse: El Sayyid Nosair i USA, involvert i bombeattentatet mot World Trade Center i februar 1993; Richard Reid i Storbritannia, som forsøkte å sprengte en hjemmesnekret bombe under en flytur mellom Paris og Miami i desember 2001; Mohamed Bouharrat i Spania, involvert i togattentatene i Madrid i mars 2004, Mohammed Merah i Frankrike, som drepte syv personer i Tou-

louse og Montauban i mars 2012. Senest i juni 2013 ble Ashraf Islam/ Mark Townley pågrepet for å ha planlagt å drepe prins Harry i Storbritannia. Spesialisten på fengselsradikalisering Marc S. Hamm påpekte riktignok i en studie fra 2011 om radikalisering i amerikanske fengsler at kun en brøkdel av de innsatte som blir radikalisert blir fullverdige terrorister etter løslatelse. Samtidig har 22/7 og andre terrorhandlinger utført av ensomme ulver bevisst at én person alene kan påføre et samfunn og dets borgere ufattelige mye skader og smerter.

Skal kriminalomsorgen bidra til rehabiliteringen av voldelige ekstremister og radikalisererte, må tilbaketøringarbeidet ta innover seg utfordringene knyttet til forholdet mellom vold og ekstreme ideologier og grupper. At innsattes tankesett forsvinner endret av representanter for statsmakten når deres tilstand gjør det mulig reiser selv sagt viktige etiske spørsmål. Et av dem er hvor omfattende samfunnsinngrepet på individer skal være. Hvor setter vi grensen for ekstrem ideologi eller ekstrem religiøs tolkning? Hva er målet? At vedkommende

forblir "ekstremist," men avstår fra å bruke vold, eller at han blir kvitt med en ekstremistisk tankegang? Ulike erfaringer viser at det ene er lettere å oppnå enn det andre. Et annet spørsmål er hvem målgruppen skal være. Kun de som er dømt for terrorhandlinger? Samme individer og andre som er dømt for annen kriminalitet og som anses å være voldelige ekstremister? De to første individgruppene og innsatte som kan bli radikaliseret? Fængsler kunne også tilby støtte til medlemmer av ekstremistiske grupper som ønsker å starte på et nytt liv. Dette ble gjort med gode resultater med nynazister på 1990-tallet, men ble aldri utvidet til fængsler. Et fængselsopphold skaper ikke bare "nye" ekstremister. Det kan også skjermes enkelte individer mot gruppepresset ute og gi dem tid og krefter til å reflektere over eget livsløp og eventuelt hoppe av. Flere programmer eller tiltak finnes allerede i utlandet. I 2011 startet dansk kriminalomsorg og sosial- og integreringsdepartementet et pilotprosjekt som sikter til å motvirke kriminaliteten relatert til ekstremisme, samt redusere risikoen for tilslutning eller tilbakefall til voldelig ekstremisme etter soning. Prosjektet med navn "tilbake på sporet" har nå utdannet et titalls mentorer som kommer i gang med å identifisere og knytte kontakt med innsatte som kvalifiserer for deltagelsen i programmet. I Storbritannia og Tyskland bidrar samarbeidet mellom fængsler, friomsorgen, familien til innsatte,

Fortsettelse fra side 2

En arbeidsmiljølov som gir rom, blir satt under press
Vi har en arbeidsmiljølov som både verner og gir rom. Man kan søke om unntak og lage tilpassete ordninger, men ved at de skal godkjennes av FAD og hovedsammenslutningene har de fortsatt kontrollen. Det er ikke opp til den enkelte arbeidsgiver ute, noe som er viktig for å forebygge arbeidstidsbestemmelser som ødelegger arbeiderne. Men dette forutsetter at de som sitter i posisjon til å håndtere slike søknader om unntak også må evne å tenke moderne, samt sette seg inn i den enkelte virksomhets behov.

Når rommene ikke benyttes blir en viktig lov heller satt under press. En endring av dagens arbeidsmiljølov kan medføre at arbeidsgiver i større grad får styringsrett på arbeidstid, samt arbeidstidens lengde. Fordelen i dag er at unntakene er basert på frivillighet fra den enkelte

lokale religiøse myndigheter og ikke-statlige aktører til at rehabiliteringen av ekstreme innsatte starter allerede under soning, og fortsetter lenge etter løslatelsen.

Slike eksempler viser at samfunn og kriminalomsorgen ikke er to separate verdener når det gjelder kampen mot voldelig ekstremisme og terrorisme. Tvert imot må de jobbe hånd i hånd for å skape et kontinuum som skal sørge for at meninger og holdninger som støtter voldelig ekstremisme fanges opp tidlig nok og håndteres allerede under fængselsoppholdet. For tilsatte i kriminalomsorgen, og spesielt betjenter, innebærer et slikt mål flere utfordringer. Å få kunnskap om politisk og religiøs ekstremisme og om terrorisme bør prioriteres.

KRUS er nå i gang med forelesninger om disse temaer som en del av aspirantenes undervisning. En annen utfordring er å bruke egnede kartleggingsverktøy som kan avdekke hos den enkelte et forløp til radikalisering, graden av ideologisk indoktrinering og viljen til å støtte vold. En siste utfordring er å utarbeide tiltak som retter seg mot individgruppene som ble liste opp tidligere. Kriminalomsorgen har vært i kraftig endring de siste årene. Håndteringen av radikalisering og voldelige ekstremister bekrefter nok en gang at etaten er en sentral aktør med tanke på ivaretagelsen av samfunnsikkerheten.

arbeidstaker. Endringer i arbeidsmiljøloven kan også få konsekvenser for tariffavtalene både i offentlig og privat sektor.

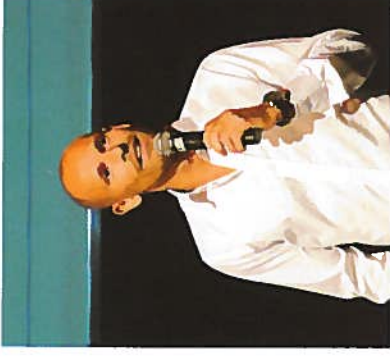
Fleksibilitet for kriminalomsorgens tilsatte er for mange et "enten eller" for om de blir i etaten. I en etat med mangel på faglært arbeidskraft og mange som slutter, er dette utrolig viktig. Når virksomhetens og de tilsattes behov ikke blir imøtekommet, må man finne andre alternativer. Må vi virkelig presse vår arbeidsgiver for å få de til å presse videre oppover for å lage gode arbeidstidsordninger og en hverdag de ansatte kan leve med? Kriminalomsorgens tilsatte har som samfunnsoppgave å passe på farlige fanger slik at disse under soning ikke utgjør en fare for samfunnet. Jeg finner det derfor provoserende når LO stat mener at de tilsatte i kriminalomsorgen ikke vet sitt eget beste og må vernes mot seg selv....

LO stat sa nei til kriminalomsorgen, nå sier kriminalomsorgen nei til LO stat!

I dag mangler unge arbeidstakere gode og forutsigbare tjenestepensjonsordninger. Det tok Finansforbundet på alvor og inviterte til stand-up på Latter. Oppmøtet ble fantastisk. Cirka 500 møtte opp og flere av foredragsholderne spøkte med at «Pensjon selger ikke – man må lokke med pølser og øl»

UNG OG PENSJON – TIL Å LE SEG I HJELP AV

Tekst: Gro Lindstad

Komiker Jonas Kinge Bergland ledet det hele og skulle være den som stod for de humoristiske innslagene. Likevel var det flere av foredragsholderne som også bidro til latter i salen. «Pensjon er trobasert – du får vite det når du blir pensjonist» sa Bergland.

Forbundsleder i Finansforbundet Pål Adrian Heilman startet den faglige delen av konferansen med å presisere viktigheten av å få på plass et system. «Nå vet ikke de unge hva de har i vente» sa han og tilførte at dette kan gjøre det vanskeligere for unge i dag å bytte jobb, da man verken vet hva man går fra eller kommer til. Og hans klare råd var «De tre S-ene» – Spar, Spar... og Spar. Han ønsket derfor en annen versjon av BSU (Boligsparing for ungdom), nemlig PSU (Pensjonssparing for ungdom).

Pensjon – et pyramidespill?

Storingsrepresentant Torbjørn Røe Isaksen fra Høyre sammenlignet pensjon med et pyramidespill. «Man er avhengig av at noen betaler inn for at det skal være noe å ta ut», sa han og henviste til at antall arbeidere per pensjonist synker drastisk. Generasjonskonflikten kan man kalle dette og konflikten oppstår når forskjellen mellom det man har lovt og det man har satt av ikke stemmer overens. Noe av problemet er at pensjon er «pay as you go». I det la han at det vi «betaler» til pensjon i dag, ikke går til vår egen pensjon når vi blir eldre,

men til pensjon til de som er pensjonister nå - generasjonssolidaritiet.

Hva skal man leve av når man blir gammel? Selv om man betaler til folketrygden, slo Isaksen fast at det er lurt å tenke over om man trenger et ekstra «sikkerhetsnett». Han mente at det må bli mer gunstig enn det er i dag å spare til pensjon. Også han nevnte «PSU» – men la trykk på at det ikke er et valgløfte.

Råd fra ekspertene

Olav Chen og Lars-Erik Eriksen fra Storebrand var klare i sin tale: «Folketrygden kommer til å få mindre betydning. Tjenestepensjon og egen sparing blir viktigere». Den klare anbefalingen var å sjekke på NAV.no eller storebrand.no, og finne ut om man kan leve med den tiltenkte pensjonen – Det kan være lurt å spare, men velg spareform i forhold til tidsperspektivet frem til pensjonsalder.

Arrangementet på Latter den 27. august var et samarbeid mellom Finansforbundet og YS Ung, og markerte starten på arbeidet med temaet «Ung og pensjon».

